

gedachtengoed, de nonnen en waarden te doorgronden, die het blad vertegenwoordigt. Op het eerste hoofdstuk, dat nog een korte schets biedt van de ontwikkeling van het tijdschrift als communicatiemiddel in de Europese geschiedenis, volgen dan vier grote hoofdstukken, waarin de schrijver de resultaten van zijn werk presenteert. Ze zijn chronologisch geordend; elk omvat zo'n vijftientig jaar geschiedenis van het blad. Een Besluit in de vorm van een samenvatting van tien bladzijden rondt het boek af. Tot zover doel en opzet.

Wat bieden de vier kernhoofdstukken nu concreet aan nieuwe kennis en inzicht? Het antwoord op die vraag moet helaas buitengewoon teleurstellend uitvallen, want het luidt: niets. Aan de hand van de rubrieksindeling, ontleend aan de inhoudsopgaven van de KI zelf, stelt de schrijver de inhoud van de leggers uit het betreffende tijdvak aan de orde. De negen rubrieken (bijvoorbeeld Verhalen, Nieuws, Levensschetsen, etc.) waarin de stof uiteenvalt vormen steeds ook de paragraafindeling van de vier hoofdstukken. In de betreffende paragraaf geeft de schrijver echter niet meer dan een selectieve opsomming van thema's die regelmatig terugkeren, van de namen van schrijvers en redacteuren, en van de titels van artikelen, soms gelardeerd met een paar regels bijzonderheden over een en ander of met een citaat. Loutere opsomming en beschrijving. Dat de auteur daarom 'zo'n 1470 afleveringen en 40.450 pagina's doorgewerkt [heeft]', zoals het Voorwoord vermeldt (9), is bijna niet te geloven, want het grootste deel van zijn tekst had hij ook aan de hand van de inhoudsopgaven samen kunnen stellen. Het resultaat is een omvangrijke berg los zand. Er is geen spoor van analyse of karakterisering, nergens ontstaat een beeld. Ook bijlagen over redacteuren en schrijvers, oplage, abonnees, rubrieksomvang en dergelijke, in dit soort studies niet ongebruikelijk, ontbreken. Het blijft bij incidentele vermelding van zulke gegevens in de tekst.

Natuurlijk kan de lezer wel eens een graantje meepikken. Op zulke momenten realiseert hij zich hoeveel kansen de studie van de media, in casu van een onder katholieken populair en veelgelezen blad als de *Katholieke Illustratie*, biedt. Om een voorbeeld te geven. Wanneer het de schrijver ontvalt, dat er in de rubriek Levensbeschrijvingen rond 1900 toenemende aandacht voor bisschoppen en clerus in het algemeen op te merken valt bij een gelijktijdige vermindering van het aantal levensschetsen van heiligen en helden (79), dan schreeuwt zo'n vaststelling om een uiteenzetting over clericalisering van kerk en godsdienst en het op de achtergrond raken van vroomheid en spiritualiteit. Werkelijk geen onbelangrijke thema's. De schrijver heeft zijn taak echter niet in deze richting willen opvatten.

Het oordeel kan niet anders dan negatief uitvallen. De als 'hermeneutisch-descriptieve aanpak' omschreven werkwijze is een schaamlap voor opsomming en overschrijfwerk. Wanneer een relevante vraagstelling op grond van het ontbreken van archiefmateriaal niet mogelijk was, waarom heeft de schrijver dan niet gewoon een ander onderwerp gekozen? Rest de vraag of het de recensent ontbreekt aan kennis van het specialisme 'communicatiegeschiedenis', van de daar geldende normen en standaarden. Dat kan. Hij is dan wel benieuwd naar de wijze waarop op dat wetenschapsgebied de in dit proefschrift gehanteerde methode wordt verdedigd.

P. Luykx

W. Bevaart, *De Gouden Zon. De hogere vorming van officieren der Koninklijke Landmacht, 1868-1992* (Den Haag: Sdu uitgeverij Koninginnegracht, 1995, 322 blz., f49,90, ISBN 90 12 08208 0).

De afgelopen jaren heeft de Nederlandse krijgsmacht ingrijpende wijzigingen ondergaan. Het einde van de Koude Oorlog en de daarmee gepaard gaande heroriëntatie op flexibele inzet

'waar ook ter wereld' in VN en NAVO verband viel samen met de omvorming van een leger van dienstplichtigen naar een leger van professionals. Inkrimping en wijziging van de organisatie, heroriëntatie op andere wapensystemen etc. op een moment dat door inzet in Cambodja en vooral ook voormalig Joegoslavië grote druk op deze organisatie in verandering ontstond. Het zijn momenten waarop vaak teruggekeken wordt omdat gevestigde instituten ophouden te bestaan dan wel een nieuwe start maken.

Zo'n nieuw instituut is het Instituut Defensie Leergangen waarin de Luchtmacht Stafschool, de Marine Stafschool en de Hogere Krijgsschool samengingen. Dat laatste instituut verzorgde sinds 1868 onder de naam Stafschool en later Krijgsschool voor Officieren tot 1992 de hogere militaire vorming binnen de Koninklijke Landmacht.

Bevaart, verbonden aan de Sectie Militaire Geschiedenis van de Landmachtstaf schreef in 1995 een gedegen boekwerk over de geschiedenis van dit instituut. Het interessante van zijn boek is dat de opleiding een vehikel is om 125 jaar defensiepolitiek in ogenschouw te nemen. Hoewel het ging bij de Hogere Krijgsschool om de opleiding, nascholing eigenlijk, van de hogere officieren van de Koninklijke Landmacht en de eisen die aan de opleiding in kwestie gesteld werden, weerspiegelden deze de verwachtingen en inschattingen die men koesterde over de positie van Nederland in het internationale krachtenveld. In de opleiding werd er vanuit gegaan dat de inhoudelijke en technische kennis bij de cursisten aanwezig was en dat het er om ging op basis daarvan meerwaarde te creëren. Karaktervorming vormde een belangrijk zo niet het belangrijkste onderdeel. De afgestudeerde officieren moesten de elite van de krijgsmacht vormen.

Het is toch verrassend dat uit de studie van Bevaart blijkt dat de animo om tot deze elite te behoren niet altijd even groot geweest is. In de jaren zeventig betekenden de inspanning die ervoor verricht moest worden, de kans op prestigeverlies bij niet-slagen en de geringe voordelen die bij het behalen van het brevet in het verschiep lagen, zelfs dat er een tekort aan cursisten ontstond. Pas na ingrijpende wijzigingen wordt deze trend in het eropvolgende decennium omgebogen. Veel eerder, in de jaren twintig had men, zonder veel succes overigens, gepoogd een dergelijke crisis op te lossen door de instelling van een borstonderscheidingsteken in de vorm van een Gouden Zon. Toch heeft naar het oordeel van de schrijver de opleiding zich in de loop der jaren steeds goed aan de veranderende eisen weten aan te passen. Bevaart lardeert zijn chronologisch opgebouwd betoog met de overmijdelijke *petit histoire* die een dergelijke instituutsgeschiedenis in overvloed kent. Het keurig verzorgd uitgegeven boek is zoals dat hoort met een dergelijk onderwerp voorzien van de nodige bijlagen waaronder naamlijsten van directeuren en leerlingen.

J. P. Sigmond

H. Schmal, e. a., *Nederland in de twintigste eeuw. Een boeiend beeld van een bewogen tijdperk*, H. Bas, K. van den Heuvel, ed. (Utrecht: Stichting educatieve omroep Teleac, 1995, 224 blz., f49,90, ISBN 90 6533 401 7).

Zoals project-coördinator Jos Kräh in zijn voorwoord terecht stelt, kan de geschiedenis van Nederland in de twintigste eeuw op heel veel verschillende manieren worden benaderd. In dit boek, een gezamenlijke uitgave van Tros en Teleac, is gekozen voor tien van de vele mogelijke invalshoeken in evenzoveel hoofdstukken, onderverdeeld in politiek, feitelijke ontwikkeling en geestelijk leven. De manier van aanpak is per hoofdstuk verschillend, doordat sommige auteurs vanuit de historische, anderen vanuit de economische of sociaal-geografische disci-